

Valsverksarbetaren som fick KORN PÅ GULD

Aulis Rosensten är metallarbetaren som varit världsmästare i guldvaskning. Vi följde med honom på årets VM i de kantabriska bergen.

Text: HARALD GATU Foto: JONAS LINDSTEDT

Det sägs att ett gram guld kan dras ut till en tre kilometer lång tråd som inte är tjockare än ofattbara noll komma noll noll tolv millimeter.

Det sägs vidare att guld kan valsas ut så tunt att till och med ljuset kan tränga igenom.

Fatta hur formbart detta glänsande grundämne är. Fatta magin kring guldet. Fatta också att det mesta av guldet faktiskt ligger kvar i jordskorpan.

Människan har under historien bara lyckats bryta 100 000 ton.

Kvar ligger 84 000 000 000 000 ton.

Åttiofyra tusen miljarder jävla ton. Inte konstigt att det letas och vaskas.

Aulis Rosensten var trött när han satte sig på planet från Arlanda. Eftersom han och de andra två åkt hemifrån redan klockan två på natten blev det inte mycket till sömn. På kvällen hade Mattias Kroon-Eriksson kommit direkt från eftermiddagsskiftet på Spendrups i Grängesberg och Aulis hade inväntat honom med bastun varm. Om de bastade några timmar skulle de hålla sig pigga de tjugo milen i natten ner till flyget.

Några timmar senare, strax före klockan två, satte de sig i bilen och svängde förbi för att hämta Börje Larsson, montören från Morgårdshammar som satt upp valsverk i var och varannan spansk brukshåla sedan sent sextital. Börje åkte med som tolk.

Aulis Rosensten är hemma i Smedjebacken igen. Han längtar redan efter nästa tävling: "Jag vill träffa de där människorna. Jag vill se dem om och om igen. Ärliga, trevliga, lekfulla, hjälpsamma människor. Vänner för livet."

I gryningen, när planet var på väg att lyfta kunde Aulis inte låta bli att tänka på det jobb han haft på Smedjebackens valsverk. Armeringsjärnen i startbanans betong hade han varit med och valsat. Jo, han hade själv brännsvetsat den tretton millimeters, tråd som sedan kallvalsats ner till tio och sjuttio, och som kom att ge Arlandas start- och landningsbanor dess stabilitet.

Tjugofyra timmars övertid påsken 1959.

Basarna sa: Jobba på ni, så blir ni bjudna till invigningen av Arlanda. Gubbarna log.

Det blir nog inget av det, sa de och fortsatte jobba övertid. När Arlanda invigdes fanns inte en enda valsverksarbetare med.

Ingen på valsverket brydde sig. De var så vana vid tomma löften.

Nu, uppåt ett halvsekel senare är Aulis sjuttioett år och på väg ner till guldvaskar-VM i de kantabriska bergen i nordvästra Spanien. Där skulle han försöka återta den världsmästartitel han tidigare haft.

Planet lyfte, guldvaskningen tog honom ut i världen ännu en gång. Förr, innan han började vaska guld hade han bara flugit en gång, ner till ett valsverk i Danmark. VM-tävlingar har givit resor till tolv europeiska länder, Kanada, Australien, Japan, Sydafrika och USA.

Att han en gång började med guldvaskning var en ren tillfällighet.

Har tre VM-guld

Namn: Aulis Rosensten.

Ålder: 71 år. **Bor:** Smedjebacken.

Familj: Fru, son och två barnbarn.

Meriter: 3 VM-guld, 5 VM-silver, 3 VM-brons, svensk mästare två gånger, finsk mästare en gång.

Bröstet smärtade och blodet forsade ur munnen. Ögonblicket innan hade han plötsligt för någon sekund bara sett himmel, sedan känt stöten mot backen. Smärtan i bröstet, den blödande munnen, knäet som satt i bilradion.

Han hade osammanhängande bilder av en mötande bil som fått sladd precis framför honom. Olyckan var oundviklig.

Elva veckors sjukskrivning med brutet nyckelben gav tid för vila, eftertanke, umgänge. Han hamnade ofta hemma hos arbetskamraten Paavo Hulkonen. Kulka-Hugo, guld-Hugo, som han kallades för sina färdigheter med vaskpannan.

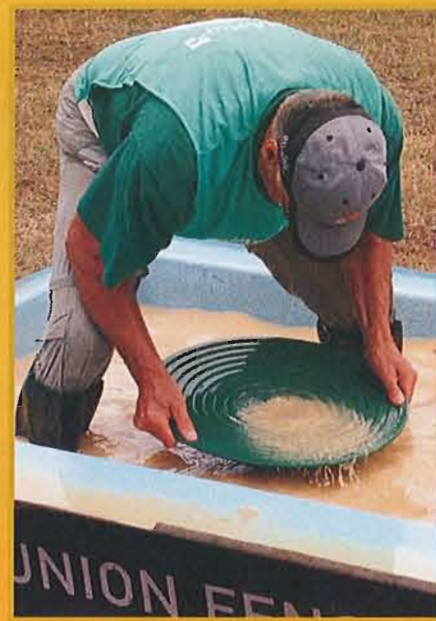
Följ med till Evjärvä i sommar, manade Hulkonen. Och Aulis följde med. Han var en bit över femti och tyckte sig behöva en ny hobby. Under åren hade han hållit på med lite av varje som boxningsklubben BK Swing och amatörteater. Men det här var annorlunda. Han mindes hur sex av hans bröder hem-

Tävlande från hela världen står i var sin balja ...

... alla får var sin hink med sand ...

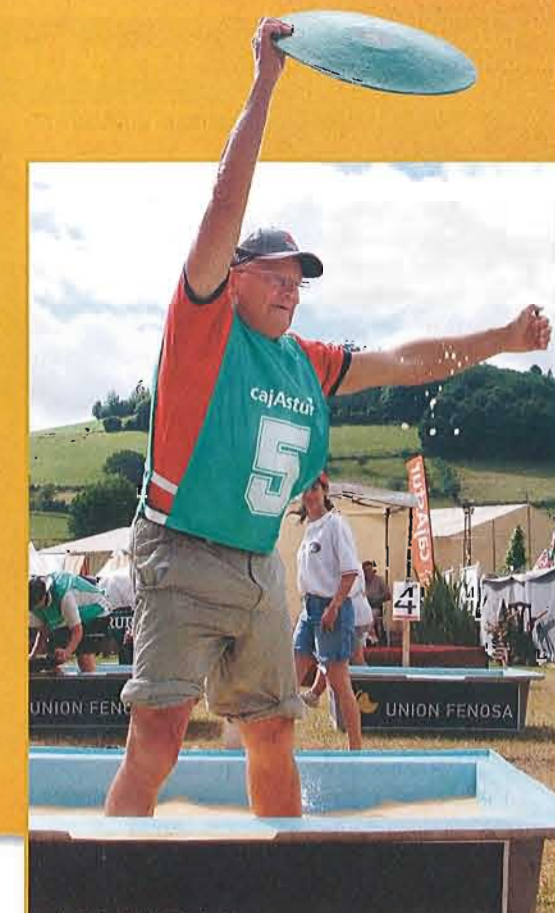
... som innehåller några guldkorn ...

... de vaskas fram i pannan ...

... och plockas upp med torkat pekfinger ...

... och den som hittat alla ropar: Färdig!

»Aulis, han är för jävlig rent ut sagt. Han är otrolig.«

► ma i Finland som jobbade vid järnvägen kom hem och kunde berätta om guldvaskare de mött i norr. Någonstans inom honom fanns en nyfikenhet. Han vann första tävlingen. Guldvaskningen hade fångat honom.

Navelgas har inte mer än sexhundra invånare men är knappast någon sömnig spansk håla. Aulis, Börje och Mattias kom med hyrbilen den slingriga vägen in från havet och de såg byn ligga nere i en dal vars sluttningar betades rena av kor och getter. Snart var de inne på bygatan med ett halvdussin barer, några restauranger, ett litet sågverk och två återförsäljare av Husqvarna motorsågar. Här var sannerligen vackert.

Den som står nere i Navelgas ser oftast inte toppen av bergen. Fukten driver in från Atlanten, hopar sig över bergen och hänger kvar i gråa slöjor. Men det finns dagar då morgonsolen slickar daggen ur bergssluttningarna och skingrar fukten så att man kan se de grönska bergen med konturen av igelkottsryggar. I dessa berg ligger guldet. I bergets kvartssand ska de tävlande leta efter de glimmande kornen.

– Kom igen nu grabbar, manade Börje när Aulis och Mattias gick in i tävlingen.

Varje deltagare tilldelas en hink med sand där det finns ett bestämt antal guldkorn som ska vaskas fram, helst så snabbt som möjligt i den balja var och en av de tävlande står i.

Baljorna är uppradade och i var och en av

Det visste du inte om guld

► Guld är ett grundämne, **en ädelmetall som inte rostar** (som järn) eller ärgar (som koppar). Guld är tungt, **dubbelt så tungt som bly**. Om man fyller en tvåliter förpackning med guld skulle den väga 40 kilo.

► Redan de gamla egyptierna vaskade guld. Förr vaskade man guldet i skålar eller lutande rännor. Guld **användes tidigt som betalningsmedel** och blev basen i olika penningssystem, i synnerhet efter upptäckten av Amerika.

► **Stora fyndigheter** upptäcktes på 1840-talet i Sibirien och Kalifornien, där guldruschen utbröt 1849.

► De största fyndigheterna finns i Sydafrika, USA, Kanada, Ryssland och Australien. I Sverige har vi grävt upp 200 ton guld, men det finns mer. **Varje år bryts 6 ton guld i Sverige.**

► Stora fyndigheter finns längs den västerbottniska "guldlinjen" från Sorsele ut mot kusten strax söder om Umeå. **Två guldgruvor** finns i

dem står sydafrikaner, japaner, italienare, österrikkare, kanadensare, en och annan svensk och alla, alla dessa finnar. Finnar i Lapin kulta-tröjor, finnar i konstiga hattar med fjädrar och märken, finnar i halvlånga gråa skägg och finnar i hellånga gråa skägg.

Aulis står i baljan i keps från Bil city i Fagersta.

Vaskpannorna skakas och cirkas i det caffè latte-färgade vattnet. Guldkornen, mer än är

Den stora guldruschen i Klondike, Kanada, inleddes 1896

Sverige: Björkdalsgruvan och Svartliden. Utanför Lycksele planeras en ny. Även i andra gruvor, som inte är rena guldgruvor, utvinns guld.

nitton gånger tyngre än sanden, letar sig ner mot pannans botten. Om man skakar och cirklar tillräckligt varsamt, vill säga. Annars sköljs guldet ut med sanden. Aulis finner guldkornen, torkar pekfingret och trycker det mot pannan. Varsamt för han fingret mot en plastbehållare där kornen samlas, ett efter ett.

Börje hejar på, men är bekymrad. – Jag är orolig att de inte åter tillräckligt.

Guldgrävorna stod i kö för att få registrera sina fynd.

► Det mesta, tre fjärdedelar, av guldet blir till **smycken**. Resten används inom elektronikindustrin, som tandguld och förgyllningar.

Källor: Nationalencyklopedin, Sveriges Radio

De hoppar över lunchen och midjan och äter bara nåt lite småplock. Jag förstår inte det där, men de säger att de är rädda för att bli skitnödiga mitt i tävlingen.

På kvällen fylls byns barer som tycks servera mer av den lokala, lite beska cidern än av öl. Aulis pustar ut och bearbetar dagens tävlingar med Mattias. De snackar om problemet med den grova kvartssanden, diskuterar

om de verkligen har rätt vaskpannor med sig, kommenterar medtävlades prestationer. Mattias kan sin geologi.

Att så många finnar vaskar guld har med geologin och historien att göra. Istiden hyllade nämligen den svenska och finska berggrunden på olika sätt, berättar Mattias. I Sverige ligger guldet inne i berget, i Finland mer öppet.

»Jag har alltid kunnat.«

Här i området runt Navelgas förstod romarna att det fanns guld. Men ingen inlandsis hade skalat berget. I stället ledde romarna vatten genom berget som störtade samman och gjorde mineralerna åtkomliga.

Om dessa berg kunde berätta sin historia skulle de berätta hur industrialismen sög in dessa dalgångar i gruvdrift, vars rovdrift på människor förvandlade bygden till ett av den europeiska kontinentens rödaste fästen.

En oktoberdag 1934 reste sig folk i de här dalgångarna. Asturiens gruvarbetare samlade sig. De hade vreden och de hade dynamiten.

Upproret slogs ner och den som ledde motaktionen var en general på uppåtgående som ville visa sin handlingskraft. Byarnas kvinnor våldtogs, hus stacks i brand. Femtonhundra gruvarbetare avrättades och uppåt trettio tusen sattes i fängelse. Generalen hette Fran-

cisco Franco och skulle två år senare starta det inbördeskrig som förde honom till makten i fyra decennier.

Vi satt över en cider och funderade på hur inbördeskrig och diktaturer kan förgöra samhällen och hur slumpen, inte överväganden, kan välja sida för den enskilde. Det finska inbördeskriget placerade Aulis pappa på den vita sidan. På högerens, storböndernas, office-

rarnas sida. Mot arbetarna och torparna.

– Men mamma sympatiserade med den röda. Det skulle jag också ha gjort, säger han.

Krigen sargade Finland och dess ungdom flyttade västerut. Aulis kom till Sverige femtiosex, först som skogsarbetare. En kusin lockade honom till flottningsarbete på Svartälven och efter första arbetsdagen när han rullat sina trehundraåttioan stockar – han minns fortfarande det exakta antalet – värkte kroppen. Han satt i framsätet i kusinens Skoda på väg hem till baracken i Silvergruvan. Framrutan immade och han ombads torka bort fukten. Aulis förmådde inte höja armarna.

Sedan började han på Smedjebackens valsverk.

Det är nåt med Aulis händer. De har sorterat timmer, dragit tråd, kallvalsat, tappat skän-

► kar på flytande stål, vaskat fram guld till VM-titlar.

Och de har masserat. Boxarna hemma i BK Swing. Arbetskamraterna på valsverket.

Guldvaskar-finnarna känner Aulis färdigheter. Ett av de finska helskäggen söker upp honom för sina spända leder. Mauno Seppo, mannen som lever på att vaska guld, lever i en by med fyra invånare, tjugotre mil norr om Rovaniemi. Han sätter sig framför Aulis som knådar hans axlar, skuldror, rygg. Sedan håller han handflatorna en halv decimeter från Maunos smärtande handleder.

Det är nåt med Aulis händer.

Mauno säger: Jo. Visst.

Vad är det då? Mauno ler. Så tar han Aulis hand och trycker den.

Aulis sa bara att man måste tro på att det fungerar.

Börje sa:

– Aulis, han är för jävlig rent ut sagt. Han är otrolig.

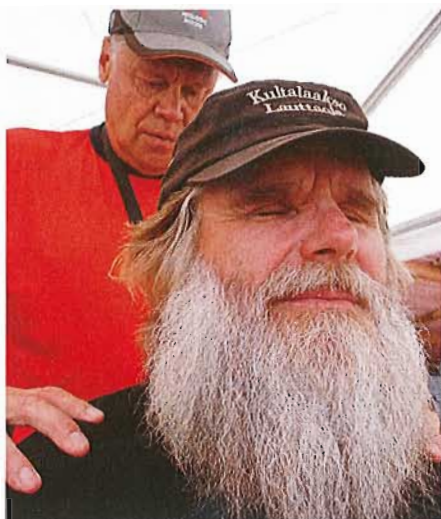
Hur har du blivit så där, Aulis?

Han ler som om han bar på en hemlighet.

– Jag vet inte, jag har alltid kunnat.

Men det hände nånting den där gången han spelade trollkarl i Finnmarksspelet efter en bok av Nils Parling.

Parling sa: uppe i skogen finns det en man som är en riktig trollkarl. Men, det är inte mycket med honom, han är på väg att dö. Vill du ta över?

Aulis svarade inte. Men nånting hände ändå. Kraften från Aulis händer strålade ännu starkare, massagen tog bättre.

Den här gången lyckades inte Aulis få någon VM-medalj. Kanske han skulle haft en annan panna med sig. Marginalerna i guldvaskning kan vara små. Aulis Rosensten, valsverksarbetaren som Kulta-Hugo en gång lockade till guldvaskningen, fick ändå se en by i de gröna kantabriska bergen tillsammans med Börje Larsson som monterat valsverk i var och varannan spansk brukshåla och Mattias Kroon-

Mauno Seppo, finsk guldvaskare på heltid, vet vad Aulis händer förmår. De masserar onda leder. Och från handflatorna strömmar gåtfull kraft.

Eriksson som gick av ett eftermiddagsskift på Spendrups bryggeri i Grängesberg för att tävla i ett VM som någon italiener visst vann.

Vi satt på en bänk och Börje sa nåt om att man inte kan vinna jämt.

En 81-årig möbelsnickare från Milanos utkanter satte sig bredvid och visade djuren han tillverkat av pensionatets toalettrullar. Egentligen vill han sälja sin nytorkna bok på eget förlag om guldvaskning i Italien. På italienska. Han sa: Varför inte? Nästa år går VM i Italien. Ni kommer väl? ■

Som läsare av **Dagens arbete** får du dessa speciella läsarerbjudande. Uppge reskoderna vid beställning – så får du automatiskt rabattpriset.

Weekend i Värmland

3 dagars semester på 4-stjärnigt hotell i Sunne

BRA BARN-RABATT!

Reskod: Dagens Arbete

Quality Hotel Selma Lagerlöf

★★★★

I landskapet där älvar och glittrande sjöar, dalar och djupa skogar dominerar naturen har den berömda författaren Selma Lagerlöf hämtat inspiration till sina populära berättelser. I Mårbacka kan man besöka hennes barndomsgård och i Sunne 1 mil härifrån ligger det 4-stjärniga Quality Hotel Selma Lagerlöf som är uppkallat efter den stora författarinnan. Hotellet är perfekt för några härliga dagar i vackra Värmland där ni kan koppla av på relaxavdelningen för att sen på kvällen njuta av den utsökta middagen på hotellets välrekommenderade restaurang.

BESTÄLL NU PÅ:

Pris per pers. i dubbelrum

kr. 1.249:-

- 2 övernattningar
- 2 x frukostbuffé
- 1 x 3 rätters middag på lördag kväll

Ankomstdatum:

Fredagar fram till 21.11.2008 samt 2009:

Jan 2. 16. 23.

Feb 27.

Mar 6. 13. 20. 27.

Inkluderar endast slutstädning.

KÖR-SJÄLV-RESOR

En weekend i Köpenhamn

BRA BARN-RABATT!

3 dagars semester på 4-stjärnigt hotell i Köpenhamns Sydhavn

Scandic Sydhavnen

★★★★

Endast 4 km från Rådhusplatsen och Köpenhamns pulserande centrum ligger Scandic Hotel Sydhavnen i området med samma namn. Det trendiga kvarteret ligger perfekt när man vill uppleva Köpenhamns små som stora äventyr. Från hotellet är det endast några få minuters promenad till S-tågstationen som snabbt tar er in till centrum där ni kan flanera på världens längsta gågata Strøget.

Pris per pers. i dubbelrum

kr. 1.649:-

- 2 övernattningar
- 2 x frukostbuffé
- 1 x 2-rätters middag

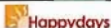
Ankomstdatum:

Fredagar fram till 19.12.2008.

Reskod: Dagens Arbete

Enkelrum och avbeställningsskydd kan köpas till. Expeditionsavgift kr. 60:-. Teknisk arrangör:

www.happydays.nu ...eller ring **020 79 33 84**

Öppet vardagar kl. 8.00 - 15.30

Kom ihåg reskoderna: **DAGENS ARBETE**